

Denken en doen vanuit de sloot

Tekst en foto's:
Egbert Jonkheer

HANDLEIDING ECOLOGISCH
SLOOTSCHONEN

In het Friese weidegebied rond Echtenerbrug schonen drie loonwerkers samen 300 kilometer ecologisch beheerde sloten, in nauwe samenwerking met de agrarische natuurvereniging. Samen brengen ze ecologisch slootschonen in de praktijk. “Het helpt als je er aardigheid aan hebt, maar ingewikkeld is het niet.”

Op een mooie zomeravond in juli verzamelen belangstellenden zich op de boerderij van de familie Diever in het Friese Echtenerbrug. Het is een logische plek voor een inspiratiesessie over ecologisch slootschonen, want de Dievers zijn fanatiek bezig om hun bedrijf zo aantrekkelijk mogelijk te

maken voor agrarische natuur. Onder het gekwetter van de zwaluwen in de schuur vertelt Gert Diever over de nieuwe weg die ze zijn ingeslagen. “We zijn van een redelijk intensieve melkveehouderij overgestapt op recreatie en natuurbeheer”, zegt hij. “We hebben nog 25 roodbonte koeien, die we voornamelijk houden voor lokale vleesverkoop en die jaarrond op kruidenrijke percelen lopen. Eigenlijk staan de koeien in dienst van de weidevogels. We doen veel aan beheer. De buitenste vijf meter van de percelen worden niet bemest en we maaien niet voor 15 juni. Ook doen we al zes jaar aan ecologisch slootschonen en bij de inventarisatie leverde dat mooie resultaten op. De sloot zit vol leven.”

Gert is ook gebiedscoördinator van It Lege Midden (ILM), de lokale agrarische natuurvereniging. “We hebben hier 250 deelnemers met in totaal 4100 hectare weidevogelbeheer en 130 hectare dooradering. Ook hebben we opgeteld 300 kilometer aan sloot met een ecologisch beheer. Dat is van hier naar Maastricht”, aldus Gert, die daarmee aan wil geven dat het niet niks is.

**‘WE HEBBEN
OPGETELD 300
KILOMETER AAN
SLOOT MET EEN
ECOLOGISCH
BEHEER, DAT IS
VAN HIER NAAR
MAASTRICHT’**

Om de sloot op diepte te houden, is het beter om regelmatig met de baggerspuut een kleine laag baggerspecie te verwijderen. Dit moet ongeveer eens in de vijf jaar gebeuren.

‘SCHONEN MOET, MAAR MET BELEID’

Je hoeft niet te romantisch te doen over iets als een ‘natuurlijke sloot’, want die bestaat niet, benadrukt Gertie Papenburg, ecooloog bij natuurorganisatie Floron. “Verlanding is het ecologische normaal. Zonder ingrijpen van de mens slibt de boel dicht, dus je moet wel schonen”, stelt hij vast. Het gaat er volgens hem om om de gevolgen van ‘de kleine ecologische ramp’ die sloot schonen is te verzachten. “Als je eindeloos maait en baggert, is er geen schuilplaats meer voor het slootleven. Waterplanten geven structuur, bieden een schuilplaats aan het slootleven en zijn een plek voor ei-afzet. Daarom moet je altijd wat laten staan. Begroeiing helpt bovendien om water langer vast te houden, iets waar we meer en meer naar streven.”

Belangrijk is verder de vorm van de sloot. “Taluds zijn steeds steiler geworden, terwijl variatie in het verloop natuurvriendelijker is. Dat kun je eenvoudig beïnvloeden door de bak tijdig op te tillen”, aldus Papenburg. Wat volgens hem ook heel erg helpt, is het niet bemesten van de slootranden. “Minder voedingsstoffen die richting de sloot spoelen, betekent meer variatie in planten en dieren. En het draagt net als voldoende diepte bij aan minder troebel water”, zegt de ecooloog. Hij ziet dat het herstel na verloop van tijd vanzelf optreedt. “Waterplanten verspreiden zich en de dieren volgen.”

Door regelingen aan elkaar te koppelen, wordt geprobeerd voor de boeren in het gebied aantrekkelijke pakketten samen te stellen. Hij merkt dat het leeft, maar het is voor veel boeren nog even zoeken om er invulling aan te geven. Stichting Living Lab Fryslân wakkert de kennisontwikkeling op het gebied van ecologisch slootbeheer aan en zoekt daarbij onder meer samenwerking met Cumela. Ook loonwerkers zijn hierin namelijk een belangrijke schakel.

REINIGEN ALS HET MOET

Wat houdt het in, ecologisch beheer van een sloot? Eigenlijk zijn er twee knoppen om aan te draaien, vertelt Fokelien Looijenga van Wetterskip Fryslân: inrichting en beheer. “Bij inrichting draait het vooral om een flauw talud en voldoende zonlicht in het water. Komt er te weinig zonlicht, dan krijg je veel kroos en slib. Dat wordt te voedselrijk. Je krijgt sneller zuurstofarme om-

standigheden en minder soorten.”

Ook op het bedrijf van Diever is dat een aandachtspunt, zo blijkt tijdens een rondleiding. Aan de ene kant houdt het plantmateriaal in een juist beheerde sloot de oever stevig, maar omdat er ook meer afstervend materiaal is, kan er ook weer meer slib opbouwen. Eens in de vier à vijf jaar het slib verwijderen is daarom nodig. Dat moet niet te rigoureus gebeuren, zegt Looijenga. “Creëer variatie in tijd en ruimte. Verschillende flora en fauna stellen verschillende eisen. Een snoek houdt bijvoorbeeld van schoon water, een brasem van troebel water. Trek je alles op de wal, dan ben je niet goed bezig. Laat je alles zijn gang gaan, dan gaat het ook niet goed. Wees dus niet te bang. Je kunt best creatief zijn, zolang de sloot maar niet verlandt.”

In boerensloten is meer experimenteerruimte dan in schouwsloten, maar ook in de bredere watergangen zet de ontwikkeling richting ecologisch beheer door. “Denk bijvoorbeeld aan het afwisselend schoonmaken van de taluds; het ene jaar de ene kant, het andere jaar de andere kant. Ook een koppeling met het bermbeheer ligt voor de hand.”

TANDJE LANGZAMER

Bij boerensloten onder een beheersregeling zijn de afspraken met de agrarische natuurvereniging leidend. Ze hangen samen met de vergoeding. Bij ILM is er een vrijwilliger die steekproefsgewijs de route inspecteert en het coördinatiewerk voor zijn rekening neemt. De drie loonwerkers die betrokken zijn bij het schoonhouden van de route weten dan alvast in grote lijnen waar ze aan toe zijn. Dat werkt goed, vertelt loonwerker Durk Breeuwsma uit Oudega. Wie even met hem praat, merkt echter al gauw dat hij zelf ook een belangrijke schakel is en over veel ecologische kennis beschikt. “Het helpt als je er aardigheid in hebt, maar heel ingewikkeld is

‘STICHTING LIVING LAB FRYSLÂN WAKKERT DE KENNIS-ONTWIKKELING OP HET GEBIED VAN ECOLOGISCH SLOOTBEHEER AAN’

De bagger kan in de zomer goed over het land worden verspreid.

MAAIKORVEN MET BELEID

BESCHERMEN VAN PLANTENWORTELS

- Maak bij het schonen gebruik van de maaikorf of ecoreiniger (vingerbalk gecombineerd met hark). Andere slootreinigings-apparatuur kan ook, mits die het bodemprofiel, inclusief de wortels van de planten in de sloot, zo weinig mogelijk beschadigen.
- Laat de plantenwortels/stoppel staan, zodat de planten verder kunnen groeien.
- Spaar de vegetatie het liefst aan de oever waar vanaf wordt gewerkt.

BESCHERMEN VAN DE DIEREN

- Haal de bak niet te snel door de watergang. Waterdieren kunnen dan uitwijken.
- Bij een doodlopende watergang: begin bij het doodlopende gedeelte. Waterdieren kunnen dan uitwijken. Is werken richting een doodlopend einde onvermijdelijk, stop dan minstens tien meter voor het einde. Wacht vervolgens even, ga naar het einde en schoon van daaraf naar het laatste stuk.
- Geef slootdieren de kans te ontsnappen: zet de maaikorf niet in van kant tot kant, maar haal hem aan de oeverkant waar vanaf wordt gemaaid iets eerder (circa 25 centimeter) omhoog of zet hem bij de tegenoverliggende oever iets voor de rand erin.

het niet”, zegt hij. “Wij gaan eerst rond met de maaikorf en maken de watergangen dan voor driekwart schoon. Op tijd de bak omhoog, even wachten zodat vissen en kikkers kunnen ontsnappen en dan rustig op de kant leggen. Is de hele sloot van dezelfde boer, dan pak je hem het ene jaar van de ene kant en het andere jaar van de andere kant”, legt hij uit. Een ecoreiniger (een maaibalk met harkje) heeft Breeuwsma niet en hij vindt dat ook niet nodig. “Met maaikorven ben ik flexibeler en als je dat met beleid doet, haal je hetzelfde resultaat.”

Eens in de vier à vijf jaar komt hij terug met de baggerspuit, waarmee hij de sliblaag vijftig meter over het land spuit. “Per boer spreken we af welke sloot er het meest aan toe is. We wisselen af. Belangrijk is dat er voldoende water in de sloot staat. Dat stemmen we af met de waterbeheerder. Verder houd je in de gaten hoe dik de baggerlaag is. Alles in één keer wegsprengen is niet goed. In een brede sloot kun je eventueel alternierend baggeren, want dan creëer je wat variatie.”

Het werk wordt door de natuurvereniging verdeeld over de betrokken loonwerkers. Zij krijgen dit zoveel mogelijk in hun werkgebied toebedeeld. De rekening gaat naar de natuurvereniging die dit verrekend met de vergoeding die voor het ecologisch beheer beschikbaar is.

Investerings heeft Breeuwsma niet hoeven doen voor het ecologisch beheer. Wel besteedt hij tijd en aandacht aan kennis en instructie voor

**‘DE EXTRA UREN DIE
HET SLOOTONDERHOUD
KOST, KOMEN VOOR
REKENING VAN DE
BOER, DIE VOOR HET
BEHEER EEN
VERGOEDING
ONTVANGT’**

DE PRINCIPES VAN ECOLOGISCH SLOOTSCHEEN

- Schoon één kant van het talud niet.
- Zet de maaikorf aan de overzijde van de sloot in en haal hem een halve meter voor het talud weer omhoog (de bedoeling is dat 25 procent van de vegetatie blijft staan). Hierdoor kunnen vissen wegvallen en worden ze niet tussen de vegetatie geklemd of op de kant gezet. Omdat het grootste deel schoon is, is de waterdoorstroom gegarandeerd.
- Pak alleen de watervegetatie (planten) en neem zo min mogelijk bagger mee.
- Zorg dat de sloot op diepte is. Dat kan door de baggerpomp in te zetten (met name in veengebieden).
- Geadviseerd wordt om het talud dat niet wordt geschoond elk jaar af te wisselen,
- Indien nodig: verwerk het resterende plantenmateriaal pas na enige tijd (minimaal 48 uur) met de wallenfrees of voer het af.
- Leg het plantenmateriaal maximaal twee meter uit de insteek, zodat de fauna weer terug de sloot in kan.
- Reinig bij voorkeur tussen medio augustus en 1 november.
- Gebruik uitsluitend een maaikorf met spijlenbak of een ecoreiniger.
- Klepelen, walsnijden, een Hemos-slotenreiniger, een dichte bak et cetera liever niet inzetten, omdat ze veel schade toebrengen aan de biotoop,
- Slootvuil bestaat uit plantenresten (geen bagger).

Voor achtergrondinformatie en filmpjes van ecologisch reinigen zie <https://www.livinglabfryslan.frl/biodiversiteit-in-en-rondom-de-sloot>
Op SEPT OKT DEMO

hemzelf en voor zijn medewerkers. Ook duurt het werk langer. De extra uren die het slootonderhoud kost, komen voor rekening van de boer. “Dat is ook fair. Die ontvangt immers een vergoeding voor het beheer.”